

Muharem Bazdulj

ISTINITE PRICE

Dugi čudesni život unuke
Marka Miljanova

U kratkom autobiografskom tekstu *Izvod iz knjige rođenih*, koji će Marku Tompsonu poslužiti kao osnova za veliku istoimenu biografsku knjigu, Danilo Kiš beleži kako po majčinoj liniji vodi poreklo od Marka Miljanova. Ako je suditi po Kišovim sabranim delima, on nije znao za svoju slavnu savremenicu i rođaku, unuku Marka Miljanova, Olgu Ivanovnu Lazović (1898-1985), koju će istorija zapamtiti pod imenom Olgivana Lojd Rajt. Njen život predstavlja plastičnu potvrdu one borhe-sovske teze koju je Kiš toliko voleo, a koja kaže kako „nema ničeg fantastičnijeg od stvarnosti”. I makar je odavno postala (i) književni lik, Olgivana je zapravo bila toliko *literarna* da sukus njene biografije više liči na pomno konstruisanu priču nego na suru realnost.

Kad bih se zagledao Olgivanine fotografije, znalo mi se učiniti da ona fizički jako liči na svog dedu. U tom kontekstu sam se prisetio one Kunderine rečenice o Terezi, junakinji njegove *Nepodnošljive lakoće postojanja*: „Ne samo da je fizički slična majci već mi se ponekad čini da je njen život bio tek produžetak majčina života, kao što je kretanje kugle na kuglani samo produžetak pokreta ruke igrača”. Ima u životu Olgivane Lojd Rajt nečeg što podseća na nastavak života Marka Miljanova. Taj aspekt njene životne priče meni je zapravo najprivlačniji.

Rođena je u Crnoj Gori 27. decembra 1898. godine iz braka Ivana Lazovića i Milice Miljanove, jedne od tri vojvodine ćerke, one u kojoj se, po rečima jednog hroničara, najviše rasplamsao ratnički žar junačkog oca koji nije imao muškog poroda (jedini sin Marka Miljanova umro je sa svega dve godine). Rodila se samo četiri dana uoči 1899, one godine koja visi „o vrh vrška” jednog stoleća, one u kojoj su se rodili pominjani

Borhes, Vladimir Nabokov i Ernest Hemingvej. U orbiti njenog života, makar i na rubu, naći će se i Nabokov i Hemingvej.

Vredelo bi detaljnije ispisati Olgivanin rodoslov, ispisati makar u fusnotama i kratke biografije majčinih sestara Anđe i Joke, a zatim i očevo rodo Lazovića, ali ovde ćemo pričati o poreklu sumirati kroz kratke uvide slavne kanadske teoretičarke književnosti i pesnikinje Rouzmeri Salivan, odnosno detalje koja ona izdvaja želeći anglofonom čitaocu predstaviti kontekst iz koga dolazi Olgivana Lojd Rajt. Po ovom sažetku, Olgivana je „u genima nosila žestinu i svirepost: otac joj je bio vrhovni sudija, a majka general u crnogorskoj vojsci i nekada davno je jahala u sedlu iza svog oca u bitku protiv Turaka”.

Uoči početka Prvog svetskog rata, onog rata u kome će se Milica Miljanova naročito proslaviti hrabrošću, svoju ćerku Olgu ona šalje u Batumi na obali Crnog mora. Batumi je drugi najveći grad u Gruziji, odmah nakon Tiflisa, današnjeg Tbilisija, koga su u antičkoj Kolhidi osnovali grčki kolonisti. Za Olgivaninog dedu su govorili da kao da je došao iz grčkog mita, a unuka mu je, eto, stigla u Medejin zavičaj, do krajnje destinacije Jasona i Argonauta.

Sve do Berlinskog kongresa, tačnije do Sanstefanskog mira, Batumi je pripadao Osmanskom carstvu, a u vreme kad se sultan morao odreći Bosne u korist Austrije, predao je Batumi carskoj Rusiji. Na samom početku dvadesetog veka, u Batumiju je kao organizator štrajkova delovao Josif Visarionovič Džugašvili. Život njegove jedine ćerke i Olgivane Lojd Rajt će se decenijama kasnije neraskidivo ispreplesti.

Uglavnom, kad već počne Prvi svetski rat, Olgivana iz Batumija prelazi u Tiflis. Tamo je upoznala svog prvog muža, letonskog arhitektu Valdemara Hinzenberga. Tamo je rodila njihovu ćerku Svetlanu. Tamo je upoznala čoveka koji će joj promeniti život: Georgija Ivanoviča Gurđijeva.

U uvodu dvobroja časopisa *Gradac* iz 1995. posvećenog Gurđijevu, priređivač Ivan Ninić beleži kako je Gurđijev po jednim bio šarlatan, a po drugima najreprezentativniji čovek našeg vremena, „tradicionalista u vreme progresivnosti, gazda u doba feminističke probuđenosti, tragač za kvalitetom u potrošačkom dobu obilja, heroj u vremenu antiheroja, pravi učitelj, guru”. Sin Grka i Jermenke, celog života je pokušavao da „mistični duh Istoka ukomponuje u naučni duh Zapada”.

Pominjana Rouzmeri Salivan piše kako je „igrom slučaja porodica Gurđijev poznavala Josifa Džugašvilija pre nego je postao Staljin; kod njih je iznajmio sobu kad je bio đak bogoslovije u Tiflisu – upamtili su ga po tome što je bio tvrdica kad je trebalo platiti stanarinu”.

Žak Lakarijer je nazvao Gurđijeva „gnostikom našeg doba». U doba kad se Olgivana upoznala s njim, „on se već bio preobrazio u mistika i podučavao sledbenike svojoj duhovnoj disciplini kosmičkog plesa zasnovanoj na njegovoj teoriji nebeskih tela po kojoj čovek može dostići višu svest istinskog Ja i uvežbati zakone univerzuma».

Gurđijev je inače odrastao u Karsu, gradu koji je onomad pripadao Rusiji, a danas je turski provincijski centar uz granicu s Rusijom, savremenim ljubiteljima književnosti možda najpoznatiji kao mesto radnje u Pamukovom romanu *Sneg*. Kao mlađić je mnogo putovao, između ostalog u centralnu Aziju, Iran, Indiju i Tibet te Italiju, da bi se naposletku vratio u Rusiju.

Upoznat je već s brojnim mističnim tradicijama, ali to spaja sa svojim ponešto ostapbenderovskim i felixskrulovskim temperamentom. Kažu da je tokom svojih putovanja finansijski opstajao i tako što bi vrapce farbao žutom bojom i prodavao ih kao kanarince.

O svojim ranim putovanjima tokom kojih se upoznao s mističkom tradicijom Istoka i u jednom manastiru na Himalajima

naučio drevni jezik ritualnih plesova kao sredstva samospoznaje, Gurđijev je pisao u knjizi *Susreti sa izuzetnim ljudima*, po kojoj je Piter Bruk 1979. snimio istoimeni film. U njemu Gurđijeva igra srpski glumac Dragan Maksimović Maks, ubijen 2001. godine.

Elem, Gurđijev 1912. godine u Moskvi počinje oko sebe da okuplja učenike i da se uspostavlja kao guru i učitelj. Među učenicima su kipar Sergej Merкуроv, kompozitor Tomas de Hartman te P. D. Uspenski. Tih godina Gurđijev se ženi Julijom Ostrovskom.

Bežeći od revolucije i boljševika predvođenih svojim bivšim podstanarom, Gurđijev preko Tiflisa i Istanbula stiže do Pariza. U Tiflisu je, rekosmo, upoznao Olgu Lazović Hinzenberg. Po nekim izvorima, Svetlana Hinzenberg nije zapravo bila ćerka Olgivaninog muža, nego Gurđijevljeva. Bilo kako bilo, kada Gurđijev u Istanbulu osniva svoj famozni Institut za harmoničan razvoj čoveka, s njim su u Istanbulu i Olga i trogodišnja Svetlana.

U prvoj polovini dvadesetih godina dvadesetog veka, u toj glasovitoj epohi koja je umnogome mapirala kulturnu paradigmu modernosti, Olga Lazović Hinzenberg je važan deo Gurđijevljevog kružoka. Gurđijev je u to vreme baziran u Parizu, no njegov uticaj pokriva celu (zapadnu) Evropu, a proteže se i preko Atlantika.

Ovo nije tekst o Gurđijevu pa ne želim previše prostora posvetiti njegovoj auri, ali u kontekstu Olgivane vredi barem kratko pomenuti Ketrin Mensfeld, možda i najslavniju novozelandsku književnicu svih vremena i nezaobilaznu autorku iz svake ozbiljnije antologije kratkih priča napisanih na engleskom jeziku u dvadesetom veku.

Prijateljica D.H. Lorenza i Virdžinije Vulf, dobila je tuberkulozu kada je imala dvadeset devet godina, te je pet godina kasnije od iste bolesti i umrla. Poslednje godine života bila je